

A 2443

A KÖZLEKEDÉSI MINISZTERISÉG TISZSÁGOS ELNÖKE	
KÖZLEKEDÉSI ÉS ALLANTUDOMÁNYI KARA.	
1668	1345/1346 sz.
Évk: 1946. évi	julius hó 24. n.
Ezer: _____	
Ért. megfizet. Utalrai: _____	

A büntetőjogi bűnösség.

Ertekezés a büntetőjog köréből.

Tota

Bölley László

Először, elfogadom!
1946. júl. 25.
Bölley

Bírálatra kiadom.

J^{re} Bölley Ferenc

" Bacsó László

professzor uraknak

Debrecen 1946 július 24. m 19mm
e. i. prodekan

XIV 7599 - 1945 máj. 2 - II. t. államtud. - egyhang

XIV 7675 - 1945 júl. 26 - I. t. államtud. - szótöbbs.

1945 július 28-án államtudományi doktorra'

avattatott.

XIV 7793 - 1946 febr. 6 - II. t. jogtud. kiegész. - 3 bírálatos.
jogból és helyi jogból pótlásig.

XIV 7885 - 1946 május 7 - bírálatos jogi pót - szótöbbs.



72443

Írta: Devecser 1923 július 12.



Összesen 4720

Anyagbeosztás.

Első fejezet:

A büntetőjogi bűnösség általában.

Második fejezet:

A büntetőjogi bűnösség tanának rövid
történelmi vázlata.

Harmadik fejezet:

A büntetőjogi bűnösség elemei.

Negyedik fejezet:

A büntetőjogi bűnösség fennforgását
kizáró okok.

r e l h a s z n á l t f o r r á s -
m ű v e k .

1. Balás, Az okozatosság büntetőjogi problematikája, Budapest, 1936.
2. Bernolák, A tévedés tana a büntetőjogban, Kassa, 1910.
3. Berolzheimer, Die Entgeltung im Strafrechte, 1908.
4. Csemegi, Anyagi büntetőjog, Budapest, 1904, II. kötet.
5. Darvai, Az akarat szabadság kérdésének gyakorlati fontossága a büntetőjogban, Budapest, 1910.
6. Duschack, Das mosaisch-talmudische Strafrecht, Wien, 1869.
7. Finkey, A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, 1902.
8. Frank, Das Strafgesetzbuch für das deutsche Reich, Leipzig, 1897.
9. Galliner, Die Bedeutung des Erfolges bei den Schuldformen des geltenden Strafgesetzbuchs, 1910, Strafrechtliche Abhandlungen, 116. füzet.
10. Hajnik, Egyetemes európai jogtörténet, Budapest, 1899, v. kiadás.
11. Honig, Kausalität und objektive Zurechnung, Festgabe für Reinhard von Frank, 1930, I. kötet.
12. Király, Magyar alkotmány és jogtörténet, Budapest, 1909.

13. Kohler és Peiser, Hammurabis Gesetz, Leipzig, 1904, 1. kötet.
14. Kohn, Der schwere Erfolg als gesetzlicher Grund erhöhter Strafbarkeit, 1910, Strafrechtliche Abhandlungen, 112. füzet.
15. Larenz, Hegels Zurechnungslehre und der Begriff der objektiven Zurechnung, 1927.
16. Mayer Hellmuth, Das Strafrecht des Deutschen volkes, 1936.
17. Timon, Magyar alkotmány és jogtörténet, 111. kiadás, Budapest, 1906.
18. Wenzel, Kausalität und Handlung, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 1931, 51. kötet.
19. Buntetó Jog téra, XXX. kötet.

E l s ő f e j e z e t .

A büntetőjogi bűnösség általában.

1. A büntetőjogi bűnösség a bűncselekmény fogalmi alkateleme.

A bűncselekmény fogalmi alkatelemét képező büntetőjogi bűnösség nem azonos az ethikai értelemben vett bűnösséggel. A bűnösség elsősorban nem jogi, tehát nem is büntetőjogi fogalom, hanem az erkölcsstan fogalmi terméke, mihez képest elsődlegesen ethikai fogalom.^{1/}

^{1/} Dr. Bernolák Nándor: A tévedés tana a büntetőjogban, Kassa, 1910, 8. és következő lapok.

A lényegi különbség az ethikai és a büntetőjogi bűnösség között abban keresendő, hogy az ethikai bűnösség már a bűnös gondolattal, vágygal, kívánsággal hiánytalanul fennforog, vagyis csupán pszichikai elemekből áll, míg a büntetőjogi bűnösség a pszichikai elemen kívül minden esetben normatív elemet is tartalmaz.

Különbség továbbá az ethikai és a büntetőjogi bűnösség között az is, hogy az ethikai, vagy más néven lelki bűn az ethikai normákat, míg a büntetőjogi bűn a büntető jogszabályokból deriválандó büntetőjogi normákat hágja át.

Az ethikai és a büntetőjogi ~~bűnösség~~ közötti lényegi különbséghez képest már a római büntetőjognak is alapvető tétele volt, hogy a csupán gondolatban, vágyban, avagy képzeletben megnyilvánult bűn büntetőjogi bűnösség-mélegelés tárgyát nem képezheti: *Cogitationis poenam nemo patitur.*

Ami az ethikai és büntetőjogi bűnösség közötti második különbséget illeti: tekintetbe véve, hogy a bűnösség elsősorban nem jogi, hanem ethikai fogalom, csak oly büntetőjogi jogszabályok igazságosak, amelyek a bűnösség elsődleges ethikai jellegének szemmeltartásával alkottatnak meg.

Az olyan jogszabály, mely a bűnösség mindezekelőtti ethikai jellegére nincs tekintettel, nem lehet igazságos, tehát nem is lehet helyes büntetőjogi jogszabály, mert az igazságosság irányadó eszméjének a büntetőjogi bűnösség kérdésében sem szabad soha háttérbe szorulnia. A bírói rosszalásnak csak a cselekmény bűnös természete, csak az a valóság szolgálhat alapul, hogy a tettes ethikailag bűnös. Ámbar a bűnösség mindenekelőtti ethikai jellegére tekintettel nem lévő büntetőjogi jogszabály a bírót ítélkezése szabadságában éppugy korlátozza, mint a legigazságosabb jogszabály, mégis a tudomány

és a törvényhozás annál szabadabban, merészebben kell, hogy vele szembeálljon, és a nem igazságos jogszabály megváltoztatása útján a bűnösség jogi fogalmát annak ethikai magaslatára emelje.

A tudomány és a törvényhozás e hivatás ~~sz~~ la-
zonban nem azt jelenti, mintha az állam által bünteten-
dő cselekmények megválasztása az ethika hatáskörébe
tartoznék; az ethika csak iránytűje, vezetője a bünte-
tendő cselekményeket tulajdonképp konstruáló jogsza-
bályoknak.

E felfogás tehát nem zárja ki az erkölcsste-
lennek nem tartott, de jogszabályba ütköző cselekmé-
nyek büntethetőségét. Az állam, mint erkölcsi testü-
let kétséggel kivül állíthat fel oly rendelkezéseket,
melyeknek megfelelő szabályokat az erkölcstanban
hiába keresünk. E rendelkezések erkölcsi alapja az
államnak egyetemes céljaiból folyó az a joga, hogy
a souverainitása alá tartozó személyektől engedel-

mességet követeljen. Az iskolába járás kötelezettsége pl. nem erkölcsi, nem ethikai normából fakad, mégis a kötelezettség nem teljesítése büntetőjogi tényálladékot testesít meg, s a kötelezettség szándékos nem teljesítése büntetőjogi bűnösség lévén, tekintetbe véve, hogy a cselekmény mindenkép jogellenes, minthogy az államjog szerint az iskolába járás köteleesség, büntetőjogi jogkövetkezményt von maga után.

Az ethikai értékitélet szerint nem erkölcstelen cselekmény, avagy nem erkölcstelen mulasztás nem válik ugyan az állami tilalom, illetőleg az állami parancs folytán sem erkölcstelenné; de erkölcstelenségének hiánya mellett is büntetőjogi bűnösség megállapítására alkalmas, mert az állami tilalommal, illetőleg az állami parancsal szembeni köteleességellenességben rejlő büntetőjogi bűnösség elemei azonosak maradnak az ethikai tilalom, avagy az ethikai parancs megszegésében jelentkező bűnösség alaki követelményeivel.

Ezzel szemben az ethikai értékitélet szerint erkölcsös, az ethikai parancsot követő, vagy az ethikai tilalmat meg nem szegő lelki magatartás a lelki bűn hiánya miatt büntetőjogilag sem tekinthető bűnösnek. Na mégis megtörténnék, hogy állami jogszabály egyenesen ethikai parancsba vagy tilalomba ütköznék, s az állampolgárt az elé az alternatíva elé állítaná, hogy vagy erkölcstelen állami parancsot hajt végre/illetőleg erkölcstelen állami tilalmat respektál, avagy különben állami büntetésben részesül, az ilyen jogszabály erkölcstelen lenne, martyrokat teremtené, s engedelmességre nyilván csak a gyávaknál és a léhálnál számíthatna.

A fentiekhez képest mind az erkölcstelen, mind az erkölcsileg közömbös, sőt az egyenesen erkölcsös lelki magatartások is bűteles büntetőjogilag bűnösöknek deklarálhatók. Ám az egyenesen erkölcsös lelki magatartást bűnösnek deklaráló büntetőjogi jogszabály, mint arra fentebb már utaltunk, nem igazságos jog, miért is ily jogszabály érvényesítésénél mindaddig érvényesüln

nie kell a bűncselekmény ethikai természetét vitató tételnek, amíg a jogalkotók és a jogalkalmazók a jognak az igazsággal és az erkölccsel legalább látszólagos, külső kapcsolatára súlyt helyeznek.

2. Minthogy a klasszikus büntetőjogtudomány alapvető tétele szerint a bűnösség a bűncselekmény fogalmi alkateléme, jogi ítélet tárgyat képezheti, vajon fel lehet-e róni valamely objektív tényállást valakinek, még mielőtt szóba kerülhetne az a további kérdés, jogellenes-e ez a tényállás, és kiterjed-e rá a bűnösségen alapuló felelősség?

2/

Az objektív beszámítás elmélete értelmében ugyanis a cselekmény beszámítása nem a bűnösség kérdésének a vizsgálatával kezdődik, hanem a lelki mozzanatoktól függetlenül annak a megállapításával, hogyan az, ami történt, a jogi szemlélet középpontjában

2/

Balás P. Elemér, Az okozatosság büntetőjogi problematikája, Budapest, 1936, 139. és következő lapok.

álló ember tettének tekinthető-e. Az objektív beszámítás elmélete az embert nem a természeti történés egyik léncszemének tekinti, hanem az embernek a jog világában elfoglalt középponti jelentőségéből indul ki.

Az objektív beszámítás tanát elsősorban a Hegel-i^{3/} filozófia alapján fejtették ki, de filozófiai szempontoktól függetlenül, általános jogtani alapon is kimutatták a helyességét,^{4/} sőt a Hegel-i filozófiával ellentétes nézőpontból: a Kant-i transzcendentális idealizmus szemszögéből is kimutatták a kifogástalanságát.^{5/} Az objektív beszámítás tanának híve Mayer Hellmuth is.^{6/}

3/

Larenz, Hegels Zurechnungslehre und der Begriff der objektiven Zurechnung, 1927.

4/

Honig, Kausalität und objektive Zurechnung, Festgabe für Reinhard v. Frank, 1930, 1. kötet, 174. és következő lapok

5/

Wenzel, Kausalität und Handlung, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 1931. évi 51. kötet, 703. s. következő lapok.

6/

Mayer Hellmuth, Das Strafrecht des Deutschen Volkes, 1936, 169. és következő lapok.

A magyar büntetőjogban elvként-a klasszikus büntetőjogtudomány alapvető tételéhez képest- a bűnösségül beszámítás uralkodik.

Mégis a magyar Büntető törvénykönyvben kivételt képeznek a bűnösségül beszámítás elve alól az eredmény ~~sze~~ szerint minősülő bűncselekmények.

A súlyosabb eredmény szerint minősülő bűncselekményeknek a büntető törvényekből történendő kiküszöbölését követelik különösen ^{7/} Kohn és ^{8/} Galliner.

^{9/} Ellenben Berolzheimer enyhítést lát abban, hogy pl. a halált okozó testi sértés, mint eredmény szerint minősülő bűncselekmény büntetése kisebb, mint a halálos eredményt is átfogó szándék esetében az emberölésé.

7/

Kohn, Der schwere Erfolg als gesetzlicher Grund erhöhter Strafbarkeit, 1910, Strafrechtliche Abhandlungen, 112. füzet.

8/

Galliner, Die Bedeutung des Erfolges bei den Schuldformen des geltenden Strafgesetzbuchs, 1910, Strafrechtliche Abhandlungen, 116. füzet.

9/ Berolzheimer, Die Entgeltung im Strafrechte, 1908, 362. s következő lapok.

Mint láttuk tehát, a magyar büntetőjogban, közelebbről a magyar Büntetőtörvénykönyvben/1878:V.tc. 306.§/ az eredmény szerint minősülő bűncselekmény, nevezetesen a halált okozó súlyos testi sértés az alanyi bűnösségen túlmenően az objektív beszámítás elve alapján büntetettetik. A halált okozó súlyos testi sértés elkövetése esetén a tettes bűnös szándéka csak a testi sértésre irányult; a tettes szándéka még eventuellement sem irányult a sértett halálának előidézésére /praeterintencionális bűncselekmény/, mégis a szándékon túlmenően bekövetkezett eredmény alapján nyeri el a közönséges súlyos testi sértésnél nagyobb büntetését, mert a bekövetkezett eredményt, a sértett halálát ő okozta.

A halált okozó testi sértés a gyakorlatban egyik leggyakoribb, s legtöbb vitára szolgáló bűncselekmény. A Curia halált okozó testi sértést állapított meg, midőn vádlott karóval több ütést mért a sértett fejére, mely ütések csak azért okoztak halált, mert a sértett-

nek rendkívül vékony koponyacsontja volt. 10/

3. Eltekintve az objektív beszámítás elvétől, mely a tettes bűnösségétől függetlenül az eredményokozás alapján tekinti a tettest büntetendőnek, a kriminalitás ellen folytatott közvetlen harc még itt sem merülhet ki.

A jogsértések ellen erélyesen kell védekezni oly esetekben is, amikor a jogsértő bűnösségét a bíró egyáltalán meg nem állapíthatja.

Az objektív felelősségrevonás fennforgásakor ugyanis a tettesnek van bűnössége, csak az nem az általa okozott eredményben való nagyobb bűnösség.

Amikor ellenben a jogsértő bűnösségét a bíró egyáltalán nem állapíthatja meg, vagyis amikor a cselekvő magatartásnak szankciójaként szorosabb

10/

Bjt. 111. 147. lap.

értelemben vett büntetés nem helyénvaló, a cselekvő
/immáron nem tettes/ erkölcsi fejlődésének, vagy a tár-
sas élet békéjének érdeke kényszer-intézkedéseket
akkor is kíván/ fiatalok nevelése, védekezés a
közveszélyes büntettesek ellen, a megrögzött alkoho-
listák ellen, stb./.

11/

listák ellen, stb./.

11/

Svájc állított fel a közelmúltban megrögzött alkoho-
listákkal szemben Loryheimban gyógyító intézetet.

M á s o d i k f e j e z e t .

A büntetőjogi bűnösség tanának rövid történelmi vázlata.

1. Bár a büntetőjogi alanyi bűnösség tanának tudományos feldolgozásáról csak a büntetőjog legújabb korszakában lehet szó, a tan csirái mégis évezredekre nyulnak vissza, s a mai elméletnek és gyakorlatnak alapját hosszú fejlődés adja meg.

Az állami büntetőjog fejlődésének első korszakában egyedül a jogsértő cselekmény az, amelynek alapján a bíró a tettes bűnösségét és büntetését megállapítja.

A bűnösség etikai természetének, valamint

a bűnösséget kizáró okoknak a felismerése hosszú fejlődés után az alanyi bűnösséget állította a jogsértő cselekmény véghezviteleért és külső eredményeért való felelősség helyébe.

A büntetőjogtudomány új irányai, amelyek az abszolút determinismus álláspontjára helyezkedve az alanyi bűnösségnek eddig általánosan elfogadott fogalmát fenntartani nem kívánják, az alanyi bűnösség döntő súlyának helyére a büntettes közveszélyességét kívánják helyezni.

Az alanyi bűnösség tana kifejlődésének elsősorban a keresztény gondolkozás térfoglalása, s ennek a kánonjogban történt gyakorlati megvalósítása adott döntő lökést.

A XVIII. század szellemi forradalmának felvilágosodott irodalma határozott kifejezésre juttatja a különbséget az erkölcstelen és a csak a tételen joggal tiltott bűncselekmények jogellenességének a tudata közt. E nagy szellemi forradalom azonban sok-

kal inkább annál az általánosan ismert, egyete mes jellegű és világtörténeti fontosságú szerepénél fogva értékes, amellyel megalapozta a természetjogászoknak a büntetőjogot kodifikáló tevékenysége révén a büntetőjog gyökeres reformját.

A XIX. század büntető kódexei az általános részben szinte kivétel nélkül szabályozzák az alanyi bűnösséget; ám csak negatív irányban; a bűnösség pozitív tana helyett negatív formában, a beszámítást kizáró okok alakjában.

Az alanyi bűnösségnek döntő súlya ellenállhatatlanul követeli a bűnösség tanának pozitív kiépítését, és a legújabb irodalom, valamint a legújabb jogfejlődés már e hiányok pótlására is biztató reményt nyújt.

2. Az ókor keleti népeinek a XIX. század folyamán felderített jogrendszereiben a modern büntetőjogtudomány számos követelményét megvalósítva találjuk. Hammurabi törvénye, a mózesi jog, a perzsa Zend Avesta, a hindu törvénykönyv/Manu szabályai/ már az alanyi bű-

nösség, a szándék és a gondatlanság fogalmait is érintik. Ezt olvassuk ki többek közt manu törvényének azokból a rendelkezéseiből, amelyek a cselekmény indokára, valamint a szándék és a gondatlanság megkülönböztetésére vonatkoznak. A mózesi jogban sincs szándék vagy gondatlanság nélkül bűncselekmény. ^{12/}~~Hamurabi~~ ^{13/}Hamurabi törvénye már bűnösséget kizáró okot is ismer. Am mindezek a felfo-
rolt, és az alanyi bűnösséget érintő kitételek csak e-
setleges rendelkezések, ha mélyebb elvi alapokra is ve-
zethetők vissza.

Egyedül a görög irodalomban találkozunk szaba-
tos elvi kijelentésekkel. Aristoteles Ethikájában hang-
súlyozza, hogy az erkölcsi szabályt mindenkinek ismer-
nie kell, mert az erkölcsi szabályok a józan észnek és
a természetes erkölcsnek felelnek meg, minél fogva köz-
ismertek. Aristoteles ez elvi kijelentésének törvényhozási
helyes megvalósítása a fejlődés hosszú folyamán az ala-
nyibűnösség kérdésének fő problémája, amelynek gyakorlati
megoldása felé az első szömbavehető lépést Róma jogá-

szaí teszik meg.

3. a rómaiaknak, kik a magánjog rendszerét fényesen kiépítették, szilárd alapra fektetve annak évezredes fejlődését, nem volt megfelelő érzékük a büntetőjog, és különösen annak általános elvei iránt. Az alanyi bűnösség elméleti jelentőségű kérdéseivel egyáltalán alig foglalkoztak. Mégis egyes kérdéseknek, így különösen a bűnösséget kizáró okok közül a tévedésnek/ignorantia/köréből becses adatokat találunk jogi gyűjteményeikben.

A római büntetőjogi doctrina kétségkívül szerefelett hiányos. Ennek ellenére még ma is figyelmet érdemel, mert Aristoteles gondolatát gyakorlatilag is érvényesíteni igyekszik. Sőt a római jognak több tétele már arra is utal, hogy a cselekmény erkölcsellenességének

~~ismerete nélkülözhetetlen az alanyi bűnösségnek, a vétségnek~~

12/M. Duschak, Das mosaisch-talmudische Strafrecht, Wien, 1869, 2. lap.

13/Kohler és Peiser, Hammurabis Gesetz, Leipzig, 1904, 1. kötet, 63., 68., 69. lapok.

ismerete feltétele az alanyi bűnösségnek, s ezzel a büntethetőségnek is. E gondolat elvi alapokon nyugvó megoldása már a kánonjog érdeme.

4. Az alanyi bűnösség tana a kánonjogban a római joggal szemben jelentékeny haladást tüntet fel. Bár rendszeres feldolgozása itt is hiányzik, az egész tan mégis oly magas színvonalon áll, hogy a benne kifejezésre juttatni kívánt alapfelfogás a modern tételes jogokat is több tekintetben meghaladja. Az alanyi bűnösség fogalmának tisztázása a kánonjognak általános fölényt biztosított nemcsak ama korszak jogrendszerei felett, amelyben keletkezett, hanem a későbbi századok büntetőjoga felett is. A kánonjognak ezt a fölényét mindenekelőtt az magyarázza meg, hogy az egyház az egyén erkölcsi bűnének súlyát a külső jogsértés felé helyezve, a büntetőjogtudományba belevitte azt, és a büntetőjogtudomány legfontosabb részévé az alanyi bűnösség tanát tette. El kell ismernünk, hogy az egyháznak a bűnről és a bűnhődésről alkotott erkölcsi felfogása döntő tényezője volt a büntetőjog terén beál-

lott annak a változásnak, hogy a jogsértés eredményeért való felelősség helyett az alanyi bűnösségért való felelősség áll. Az alanyi bűnösségnek ily előtérbe állítása maga után vonta a bűnösség egyik alapjának, a szabad akaratnak, s ezzel az akaratban működő tudatnak és elemeinek a vizsgálatát is.

5. germán népek büntetőjoga nemcsak a kőnonjog fejlett rendszere mögött maradt el, hanem a római jogban kialakult jogszabályokkal szemben is erős visszaesést mutat; különösen érezhető a visszaesés az alanyi bűnösség tanában.

A középkor kezdetleges államéletében a bűncselekményeket szinte kizárólag magánjogi szempontból ítélték meg; a középkor első századainak büntetőjogában magánjogi tekintetek voltak irányadók. Amint a magánjogi sérelemnél alárendelt jelentősége van annak, hogy a sértés rosszakaratból, vagy gondatlanságból, megfontoltan, vagy tudatlanságból következett-e be, úgy a bűnösség megállapításánál, a büntetés kiszabásánál és a bűncse-

lekményért járó váltás megállapításánál is e korban egyedül az okozott jogsértés és annak nagysága döntött.^{14/} A magánjogtól eltérő új szempontként a kezdetleges büntetőjogban csak a bosszúvágy jelentkezik, amely azonban a bűnösségnek napjainkban megkivánt feltételeivel szintén nem törődött.

Jogtörténészeink általában elismerik, hogy a középkori büntetőjognak ez a jellemvonása a középkori magyar büntetőjogra is ráillik.

Íly körülmények között nem meglepő, hogy az alanyi bűnösség kérdése a középkori jogrendszerekben nemcsak nem nyer kielégítő megoldást, hanem hogy e kérdést a legtöbb jogrendszer nem is ismeri; csak elvétve találunk egyes jogszabályokat, amelyek érintik.

6. Már a glossatorok és a postglossatorok,

14/Hajnik Imre, Egyetemes európai jogtörténet, Budapest, 1899, V. kiadás, 102. és következő lapok, 382. és következő lapok. --- Király János, Magyar alkotmány és jogtörténet, Budapest, 1909, 271. lap. --- Simon Akos, Magyar alkotmány- és jogtörténet, 111. kiadás, Budapest, 1906, 389. és következő lapok.

kik a római és a kónonjog tételeit tudományos mez-
be öltöztetve messzemenő kazuisztika mellett mélyebb
alapokon is feldolgozni iparkodtak, gonddal fejtették ki
az alanyi bűnösség és különösen a szándék és a gon-
datlanság tanát. Ők az elsők, akik a római és a kónon-
jogra támaszkodva, az alanyi bűnösség feltételeit és
akadályait keresik.

7. A római jog recepciója folytán, a kónon-
jog hatása alatt és a glossatorok, postglossatorok i-
ratai nyomán az alanyi bűnösség méltatása és külön-
böző fokainak megfelelő értékelése tért foglal a vi-
lági törvényhozásokban is. A térfoglalás azonban, a
büntető törvényhozás általános szabályok alkotására
nem törekvő, töredékes, rendszertelen jellege mellett
szerfelett lassu; így a bűnösség tana még hosszú íf-
dón át elhanyagolt kérdés marad, noha már az ujkor
első századaiban jobban foglalkoztatja a törvény- és
szabályalkotókat, mint előbb.

Aki a büntetőjog történelmét csak felüle-

tesen is ismeri, azt nem lepheti meg, hogy az ujkor egyébként annyira előhaladt századaiban is mily esetlegesek és fogyatékosak az alanyi bűnösségre vonatkozó törvényes rendelkezések.¹ tény, az a körülmény magyarázza, hogy tudományos, és az alanyi bűnösség tanát alaposan feldolgozó rendszeres büntetőjogról, valamint az elvi alapokat kereső és szigorúan tiszteletben tartó büntetőjogi gyakorlatról a XVIII. század végéig nem lehet szó.

8. A XVIII. század hatalmas szellemi forrongása, amely a büntetőjog gyökeres átalakulását eredményezte, az alanyi bűnösség tanába is élesen bevilágított.² természetjogi írók közül többen behatódan foglalkoztak e tannal.³ A glossatorokkal és postglossatorokkal szemben, kik a kazuistika mesterei voltak, a részletkérdések nagy részét mellőzték ugyan, de annál mélyebb elvi alapokon keresték a megoldás módzatait. Folytatták a munkát a büntetőjog nagy átalakulásának lénglelkü előkészítői, akik egyúttal gyakorlati útmutatást is adtak a törvényhozásnak a kodifikációhoz.

A természetjogászok kiindulópontja e tárgyban az, hogy minden embernek önmaga és mások iránt tartozó kötelessége megismerni az erkölcsi törvényt; megtudni, mi a rossz és mi a jó, sőt erre állandóan tanítani másokat is; aki ezt a kötelességet elmulasztja, vétkezik.

9. A mai magyar tételes büntetőjog az alanyi bűnösség tanát pozitív alakban nem építi ki. A szándék és gondatlanság fogalmának kifejtését a tudományra, és a bírói gyakorlatra bizza. Az alanyi bűnösség elemeinek kérdését, így pl. azt, hogy a bűncselekmény elkövetőjének az elkövetés idején mit kell tudnia, hogy bűnösnek tekintessék, csak egyes tényálladási elemek tekintetében, a törvény különös részében oldja meg. Rendszere szerint általában csak kivétel, ha a törvény különös részébe ütköző cselekmény a bűnösséget kizáró, vagy a büntethetőséget megszüntető valamely okból büntetlen marad. A negatív jellegű szabályozás hátrányait modern perjogunk csökkentti ugyan, mert szelleme, s tételes rendelkezései egyaránt megkiváncsítják, hogy a

terhelttel szemben az alanyi bűnösség is a maga tel-
jességében bizonyítottassék; tehát a vádnak kétség ese-
tében éppen úgy kell a bűnösséget kizáró s a büntet-
hetőséget megszüntető okok hiányát bizonyítani, mint
ahogy kellene a pozitív formában konstruált bűnösség
meglétét; a negatív szabályozás egyes hátrányai mégis
úgy az alanyi bűnösség egész tanánál, mint különösen
a bűnösség elemeinek kérdésénél érezhetők.

Harmadik fejezet.

A büntetőjogi bűnösség elemei.

A büntetőjogi bűnösség fogalma szerint beszámításra képes egyénnek kötelelességellenes lelki magatartása.

Annak tehát, hogy a büntetőjogi bűnösség in konkréto fennforoghasson, legelsősorban előfeltétele az egyén beszámítási képessége.

Az egyén, kinek beszámítási képességét kell dolgozatunk során vizsgálnunk, a létrehozója a bűnnek, ami tulajdonkép nem más, mint az ő bűnös lelki magatartásának konkretizálódása.

15/

A bűn csirájának egyik részét az átöröklés,

15/Rinke, A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, 1902, 157. lap.

a természet/vérmérséklet/ és a társadalmi helyzet képezik. A bűn csirájának másik része pedig az ember belátásában és akaratában van. Tehát az egyéni/öröklött vagy szerzett/hajlamok, a társadalmi helyzet/milieu/ és az akarat azok a közös tényezők, mik egy embert bűnössé, bűncselekmény elkövetőjévé tesznek. Egyiknél egyik, másiknál másik tényező lesz erősebb, hatályosabb, de minden bűnösnél a három tényező mindegyike szerepel kisebb-nagyobb mértékben.

itt kell rátérnünk az akarat szabadság problémájára, miből mi e téren az utolsó konklúzióként csak arra utalunk, hogy a két bölcsészeti iskola éles harcai a mérsékelt determinista, illetőleg a mérsékelt indeterminista álláspontokban közös nevezőre jutottak, s lehiggadtak.

Ami a beszémitési képességet illeti, utaltunk már arra, hogy a beszémitési képesség a büntetőjogi bűnösségnek nem alkateleme, hanem előfeltétele, alapja.
16/Darvai Dénes, Az akarat szabadság kérdésének gyakorlati fontossága a büntetőjogban, Budapest, 1910, 7-162. lapok.

Beszámítási képesség a büntetőjogban a testi és a lelki fejlettségnek az a legkisebb mértéke, mellyel a cselekmény elkövetőjének birnia kell, hogy tettét bűncselekménynek számíthassuk be.

A magyar Büntetőtörvénykönyv szerint beszámítási képességgel bir minden 12.életévét betöltött, testileg, s lelkileg fejlett és egészséges ember, aki a cselekvésre való elhatározás és a véghezvitel alkalmával öntudatos és szabad állapotban volt.

Itt kell megismernünk a büntetőjogi felelősség és a büntetőjogi beszámítás fogalmait.

Büntetőjogi felelősség alatt a bűncselekmény elkövetőjének azt a képességét értjük, amely szerint őt cselekményeért büntetésből sújthatónak ítéelhetjük.

Büntetőjogi beszámítás alatt pedig valamely jogsértő cselekvésnek az azt elkövető személy alanyi bűnösségére való visszavezetését értjük.

A fenti fogalmak ismeretének a birtokában taglalhatjuk a büntetőjogi bűnösség alkatelemeit.

A büntetőjogi bűnösség áll:

1/psychikai/szándék, tudatos gongatlanság, nem tudatos gondatlanság/és

2/normatív/kötelességellenesség/elemekből.

Ahhoz tehát, hogy büntetőjogi bűnösségről beszélhessünk, feltétlen szükséges valamelyik psychikai elemnek és azon kívül a bűnösség normatív ~~elemének~~ együttes rennforgása.

Szándék alatt az a föltevés értendő, melynél fogva valaki tudva és akarva teszi, illetőleg elmulasztja azt, aminek elkövetésére, illetőleg elmulasztására a törvény büntetést rendelt.^{17/}

A büntetőtörvénykönyvek értelmében a szándék két eszmét fejez ki:

1/annak ismeretét, hogy a cselekmény büntetendő;

2/az akaratnak azt a szabad megállapodását, azt az elhatározását, hogy a cselekmény véghezvitessék.

17/Csemegi Árpád, Anyagi büntetőjog, Budapest, 1904, második kötet, 206. lap.

Némely büntettekre és vétségekre vonatkozólag az akaratnak egy különös irányát, vagyis egy különösen meghatározott cél elérésére irányított működését követeli a törvény akként, hogy a cselekmény nem válik büntetendővé az elkövetés szándékossága által, hacsak e szándék nem volt irányozva a törvény által különösen megjelölt célra.

Másrészről pedig vannak oly büntetendő cselekmények, melyeknek szándékos elkövetése minden esetben büntetett vagy vétséget állapít ugyan meg: de melyeknek természete és nemei változnak aszerint, amint az akarat irányzata változik.

A hamispénzkészítés nem büntetendő cselekmény, ha az utánzás nem abból a szándékból eszközöltetett, hogy az utánzott darab valódi pénz gyanánt tétessék a forgalomba. A szándékos utánzás tehát nem elegendő, hanem ehhez még egy további szándéknak, a forgalomba-helyezés szándékának, mint célnak kell járulnia, hogy a cselekmény pénzhamisítás legyen.

Az okból az, aki gyűjteményének kiegészítése végett utánoz akár fém pénzt, akár papírpénzt: pénzhamisítást a törvény értelmében nem követ el; mert hiányzik a különös szándék, vagyis a szándék arra, hogy az utánozott darabot forgalomba tegye.

Ez esetben a különös szándék hiánya a cselekmény bűnösségét szünteti meg. De vannak esetek, amelyekben szintén megkiváncatlik a különös szándék anélkül azonban, hogy ennek hiánya a konkrét cselekményt büntetlenné tenné. A cselekmény, ha szándékosan követtetett el, büntetendő: csupán a büntett természete változik, még pedig a különös cél különbsége szerint.

Igy például a csalásnál a szándékos és ravasz fondorlatok általi károsító tévedésbe ejtésen fülül az a különös szándék is megkiváncatlik, hogy ezáltal valakinek jogtalan haszon szereztessék. Ha tehát ez az utóbbi szándék, azaz a cél hiányzik, ez esetben a megkárosító fondorlat által nem állapíttathatik meg a csalás. Am ez nem zárja ki, hogy más büntetendő cselekmény ne forogha

hasson fenn, például: más ingó vagyonának szándékos megrongálása. Ez utóbbi cselekmény fog fennforogni, ha a posztófinomító a finomítás céljából neki átadott szövetet szándékosan oly folyadékba mártja, mely azt megrontja és használhatatlanná teszi.

A károsító szándékkal és ravasz fondorlattal véghezvitt cselekmény ez esetben is létezik; sőt a károsított alanyra vonatkozólag mindkettőnek hatása ugyanaz: de mert az utóbbi esetben a cél egyedül a megkárosítás volt, s nem egyszersmind az ezáltal valaki számára elérendő haszon: ez okból az objektíve azonos cselekmény a cél szempontjából másnemű büntettté válik.

Gondatlanság alatt általában valamely tevékenység vagy mulasztás jogsértő eredményének kötelességellenes fel nem ismerését vagy figyelmen kívül hagyását értjük.

Még ma is vitatott kérdés, hogy a tudatos és a nem tudatos gondatlanság a gondatlanságnak két különböző fajtája-e, avagy csak különböző foka.

A tudatos gondatlanság/die bewusste Nachlässigkeit/,vagy más néven könnyelműség/luxuria/ a culpának az a faja, midőn a cselekvő cselekvésének veszélyes jellegéről, tehát a jogsértő eredményről képzetten bir ugyan, de azt véli, hogy az nem fog bekövetkezni.

A nem tudatos gondatlanság/die unbewusste Nachlässigkeit/,vagy más néven vigyázatlanság/culpa in sensu stricto/ a culpa körének az az esete, midőn a tettes szórakozottságból, figyelmetlenségből, vagy hanyagságból nem látta előre tettének veszélyeztető jelentőségét, s így az előre látható eredmény előre nem látásával követte el a gondatlan cselekvést.

Mára van még a büntetőjogi bűnösség normatív elemének tárgyalása.

Évből tudnunk kell, hogy minden jogszabály mellett, mely az egyénnek parancsol, avagy tilt valamit, hallgatólagosan egy norma áll, mely az ember lelkivilágában a jogszabályban foglalt parancshoz vagy tilalomhoz képest a parancsnak vagy a tilalomnak megfele-

lő kötelesség gondolatát ébreszti.“ legtöbb ember a jogszabályból absztrahálódott kötelességnormát respectálja, s ahhoz képest kötelességszerűen cselekszik. A büntettes ellenben, akinek büntetőjogi bűnössége jelen dolgozatunk tárgyát képezi, a kötelességnormának az ő lelki világában történt felmerülésekor annak tudatában, hogy a büntetőjogi jogszabályhoz képest őt terhelő kötelességnorma tőle kötelességszerű cselekvést követel, kötelességellenes lelki magatartást tanúsít, mert nem a normának megfelelően, nem kötelességszerűen állítja be lelki világát.

A bűnösség normatív eleme tehát a kötelességellenesség, mely a lelki magatartást/szándék, gondatlanság/kötelességellenes lelki magatartással minősíti. 18/

N e g y e d i k f e j e z e t .

A büntetőjogi bűnösség fennforgását

kizáró okok.

A tudomány mai állása szerint a beszámítást kizáró okok, vagyis azok az okok, melyek a jogsértő cselekvésnek az azt elkövető személy alanyi bűnösségére való visszavezethetését elenyésztik, megszüntetik, három féléké9

1/ beszámítási képességet kizáró okok;

2/ jogellenességet kizáró okok;

3/ bűnösséget kizáró okok.

Mi ezek közül dolgozatunk tárgyához képest csak a bűnösséget kizáró okokkal foglalkozunk.

A magyar Büntetőtörvénykönyv a büntetőjogi irodalom akkori állásának megfelelően a fent felsorolt három kizáró okot beszámítást kizáró okok név alatt foglalja össze, ám az egyes kizáró okok megszővegezése tért enged annak a gondolatunknak, hogy a törvénykönyv megalkotója már világosan látta az éles különbséget a beszámítási képességet kizáró, a jogellenességet kizáró, valamint a bűnösséget kizáró okok között.

A bűnösséget kizáró okok oly okok, melyek a bűnösség fogalmi elemeinek meg nem léte folytán zárják ki a cselekvő egyén bűnösségét, következésképp a vádlott büntethetőségét.

Tekintetbe véve, hogy a bűnösség normatív és pszichikai elemekből alakul, a bűnösség normatív elemének, a köteleességellenességnek meg nem léte, avagy a bűnösség pszichikai elemének, a szándéknak fenn nemforgása lehet az okozója a bűnösséget kizáró ok keletkezésének.

A gondatlanság beszámíthatósága, jólléhet a gon-

datlanság is a bűnösség pszichikai alkateleme, külön elbírálás alá esik. Aki gondatlanságból követ el büntetendő cselekményt, az vagy nem ismeri cselekményének büntetendő természetét, vagy nem szándékosan idézi elő a hátrányt, vagy veszélyt, mely tettéből akaratán kívül bekövetkezett. De sok esetben beláthatta, illetőleg előre láthatta volna a hátrányt, avagy a veszélyt; gondolkozásának és figyelmének kellő megfeszítése, szellemi tevékenysége, energiájának fokozása mellett felismerhette volna a tettéből származó veszélyt, avagy hátrányt.

Hogy nem feszítette meg szellemi tevékenységét, hogy nem fejtett ki nagyobb figyelmet, hogy nem volt óvatosabb és körültekintőbb, ez teszi őt vétkeossé. Ez okból vétkeosságát nem is szünteti meg, s nem is csökkenti az, hogy nem tudta, nem ismerte azt a körülményt, mely a káros eredményt előidézte. A gondatlanság beszámíthatósága csakis azért szűnik meg, ha a cselekmény káros vagy séreámes következ-

ményei a kellő gond,figyelem és óvatosság mellett sem voltak előreláthatók.

A bűnösséget kizáró okok:

1/az ellenállhatatlan kényszer;

2/a végszükség;

3/a tévedés.

adl/A Btk.77.§-a szerint nem számítható be a bűncselekmény annak,aki ellenállhatatlan erő,vagy oly fenyegetés által kényszerítettett arra,amely saját,vagy valamelyik hozzátartozójának életét,vagy testi épségét közvetlenül veszélyeztette,amennyiben a veszély másként nem volt elhárítható.

A Btk.e §-a a beszámítást tehát az ellenállhatatlan erő,azaz a fizikai kényszer és a fenyegetés,azaz a lelki vagy erkölcsi kényszer miatt zárja ki.

Az ellenállhatatlan erő és a fenyegetés esetében a cselekvőnek szabad akarata,következésképp a bűnösség pszichikai elemét tevő szándéka van kizárva.itt a szabad akarat nem a tettes értelmi állapota,hanem az

ellenállhatatlan kényszernek a hatása alatt cselekvő egyénnek ható külső erő következtében van kizárva. Alaposabb vizsgálat után arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy az ellenállhatatlan kényszer tulajdonképpen, s legközvetlenebbül nem is a szabad akaratot, hanem a szabad választhatást zárja ki, illetőleg korlátozza. Az erőszak, vagy a veszélyes fenyegetés befolyása alatt állónak erős akaráttal kell bírnia el nem követni a tettet, melyre erőszakolva van, vagy melyre a fenyegető veszély közvetlen bekövetkezésével kényszerítve van; de vagy éppen nincs hatalmában akaratát követni, vagy azt csak heroikus feláldozással követhetné.

Vizsgálat alá vévén az ellenállhatatlan erő fogalmát, tudnunk kell, hogy erőszak alatt azt az állapotot, helyesebben helyzetet értjük, amelyben valaki ellenállhatatlan physikai erő által van kényszerítve egy cselekményre vagy mulasztásra, amely a törvény szerint büntetett vagy vétséget állapít meg.

Az erőnek, hogy a beszámítás kizárassék, ellen-

állhatatlannak, azaz olvannak kell lennie, melyet az, ki erre hivatkozik, az adott körülmények között nem győzhetett le. Csak a lehetetlenség másképp cselekedni, mint a cselekvő cselekedett, lehet a beszámítás kizárásának elégséges és helyes indoka.

A fenti előfeltétel mellett a fizikai erőn kívül a beszámítást, illetőleg közelebbről a bűnösséget kizáró ok gyanánt szolgál a fenyegetés is.

ad 2/A Btk. 80. §-a szerint : Nem büntetettetik a cselekmény, ha az a tettes vagy hozzátartozói életének véttlenül származott, más módon el nem hárítható, közvetlen veszélyből való megmentése végett, végszükségben követtetett el.

Végszükség esetén a végszükségben cselekvő egyén bűnössége van kizárva, mert a büntetőjogilag releváns helyzetben cselekvő egyén az életveszély közvetlen hatása alatt a bűnösség normatív elemét tevő kötelességellenes lelki magatartást nem tanúsítja; hiszen az ily helyzetben lévő egyén nem képes cselekményének kötelességszerű, illetőleg kötelességellenes mivoltát mérlegelni

nek kötelességszerű,illetőleg kötelességellenes mi-
voltát mérlegelni.

Jól megjegyzendő tehát, hogy a végszükség-
ben elkövetett cselekvés szándékos,ám mégsem bűnös,
mert a pszichikai elem mellől hiányzik a normatív e-
lem,a kötelességellenesség.

Meg kell még jegyeznünk,hogy mind az ellen-
állhatatlan erő és fenyegetés,mind pedig a végszük-
ség a magyar Btk.szerint csak abban az esetben beszám-
ítást kizáró ok,amennyiben a törvényben felsorolt
valamennyi tényálladási elemek együttesen fennforognak,
azaz amennyiben valóban ellenállhatatlan erővel,fe-
nyegetéssel,vagy végszükséggel állunk szemben.

ad 3/A Btk.82.§-a szerint:nem számíthatók
be a büntettnak vagy vétségnek tényálladáshoz tar-
tozó,vagy annak súlyosabb beszámítást okozó ténykö-
rülmények,ha az elkövető a cselekmény elkövetésekor
azokról nem bír tudomással.x

A gondatlanságból elkövetett cselekmények-

nél a ténykörülmények nem tudása csak akkor zárja ki a beszámítást, ha az érintett körülmények nem tudása már magában nem képez gondatlanságot.

A tévedés a bűnösség pszichikai elemét, tehát a szándékot, vagy a gondatlanságot zárhatja ki még pedig a szándékot feltétlenül, a gondatlanságot ellenben csak akkor, ha a tévedés elkerülhetetlen, az illető ténykörülmény tudása teljes lehetetlenség volt. Aki pl. a gyógyszertréből kapott orvosságot egyenesen maga bontja fel és azonnal beadja a betegnek, ha a gyógyszerész az üvegbe szándékosan vagy véletlenül mérget tett, gondatlanságért sem vonható felelősségre, hiszen annak a körülménynek a tudása, hogy a gyógyszerész az üvegbe mérget tett, számára teljes lehetetlenség volt.

19/

rinkey, A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, 1902, 186-190. és 198-202. lapok.

Csemegi, Anyagi büntetőjog, Budapest, 1904, 221-225. és 235-243. lapok.

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
1346/1953 gyarapodási naplószer